Оповідання "Голубий гвинтик" (Олесь Донченко)

У оповіданні "Голубий гвинтик" Олеся Донченка йдеться про те, як працюють на заводі мами і тата дітей з дитсадку.

Олесь Донченко

ГОЛУБИЙ ГВИНТИК

Оповідання

ПРО ВІЩО СПЕРЕЧАЛИСЬ ДІТИ

Це Софійка розказала про голубий гвинтик — чорнява дівчинка в нових рипучих черевичках. Над лобом у неї був чубчик, перев’язаний червоною стьожкою.

Цей чубчик завжди стримів угору і при кожному кроці кланявся: "Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!" А черевички поважно відповідали: "Дрррасте! Дрррасте!"

— А знаєте що? — сказала Софійка.— Мою маму звати Олена Іванівна, і вона робить трактори! Ось як!

Товстий Топа подивився на дівчинку й відповів:

— Ну то й що? А мій тато теж робить трактори!

В дитячому садку тільки що скінчився обід, і на третє їли вишневий кисіль. Тому в Топи кінчик носа був трішки замазаний.

— Моя мама вкручує в трактори гвинтик! — похвалилась Софійка.— Такий манюній-манюній. Він зовсім-зовсім голубий, і на ньому срібна шапочка.

І вона стрибнула на одній ніжці, і чубчик її весело закивав: "Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!"

Насправді ж дівчинка ніколи не бачила того гвинтика. Мама тільки розповідала їй про свою роботу. Але Софійці чомусь здавалося, що гвинтик неодмінно голубий і такий брязкотливий, як срібний дзвіночок.

— Ха-ха, гвинтик! — пирхнув Топа.— А мій тато колеса робить! Еге ж, справжні великі колеса для трактора. Тільки вони звуться котками, і на них вдягається гусениця. Гур-р-р!.. А без котків ніякий трактор не поїде.

Він хотів пальцем витерти носа, та глянув на вихователькуЗою Дмитрівну і витяг хусточку.

— От ще! Котки! — вигукнув Петрунь, той хлопчик, що найкраще за всіх умів робити з паперу кораблики.— Ще й хвалиться! А мій тато плавить у печі сталь! Якби не мій тато, то й котків не було б! Ну скажи, з чого б робили котки?

Топа збентежено заморгав повіками. Він бачив трактор — і котки, і гусениці в нього справді сталеві. Із дерева ж їх не зробиш! Треба, щоб міцні були...

— А піч велика-велика,— розповідав Петрунь.— І сталь клекоче-клекоче — така палюча, що й глянути не можна. Еге ж, мені тато казав. На неї тільки крізь темні окуляри можна дивитись!

Топа позирнув на Софійку, Софійка — на Топу. Позирнула і засоромлено сіла в куточок. Навіщо вона похвалилась про гвинтик?

Топин тато робить величезні котки, а Петрунів — плавить сталь. Гарячу-гарячу, як сонце.

І дівчинці стало шкода своєї мами, яка тільки й знає, що вкручує в трактори маленький голубий гвинтик. І гвинтик той здався вже не голубим, а сірим, як попіл, і таким непомітним і непотрібним...

Перев’язаний стьожкою чубчик уже не казав "здрастуйте", а теж засоромлено схилився Софійці на лоба.

Аж тут несподівано обізвалася ще й Тася — білоголова, з коротким волоссячком, схожа на хлопчика.

— А ви не хвастайтесь,— сказала вона, діловито прибираючи з столу ложки.— Моя мама теж на заводі. І вона найдужча за всіх. Вона підіймає величезний ківш із гарячою сталлю. А схоче, то й трактора підніме...

Тася не доказала, бо Топа враз зареготав:

— Ха-ха!.. Хіба може людина підняти трактор?

Софійка теж засміялась, мотнула головою, і її чубчик знову весело закивав: "Здрастуйте, здрастуйте! От видумує!"

Діти знали Тасину маму — невеличку на зріст, худорляву. І це ж було справді смішно, щоб така маленька мама могла підняти такого великого трактора!

Але Тася так і спалахнула:

— Смійтеся! А це — справді! Мені мама говорила! Вона найдужча на заводі!

— Зоє Дмитрівно! — гукнув Топа.— Навіщо Тася каже неправду! Скажіть їй! Ех ти, думаєш, що ми повіримо!

Зоя Дмитрівна поклала на голову хлопчикові руку:

— Топо, не треба так кричати.

— А коли вона... Ви ж чули?

— Чула,— промовила Зоя Дмитрівна.— Тася сказала правду.

І, помітивши, як недовірливо глянув Топа, як здивовано кивнув Софійчин чубчик, вона посміхнулась:

— А ви б хотіли побачити, як працюють ваші батьки й матері? Правда ж? От я подзвоню директорові Петру Гнатовичу, може, він дозволить нам побувати завтра на заводі.

От і прийшло те "завтра", і директор дозволив пропустити дітей на завод. Дитячий садок був недалеко від тракторного заводу, і Петро Гнатович сам часто заходив до дітей, розпитував, як вони живуть, бавився з ними.

Хлопчики й дівчатка опинились на заводському подвір’ї, прикрашеному клумбами з яскравими квітами. З-за рогу будівлі, гуркочучи і клацаючи, виїхав новенький зелений трактор, його недавно зробили і зараз випробовували — перед тим, як відправити в колгосп.

Діти захоплено дивились, яка це слухняна машина. Тракторист тільки ледь-ледь крутне руль, а трактор уже завертає, куди йому наказують. Натисне якусь педаль — трактор "чмих!" і щосили рвоне вперед.

Гусениці стьожкою слалися під котки, а вони — по ній, як по залізній доріжці. Немов чобітки акуратного хлопчика, який боїться їх забруднити.

Раптом трактор зупинився і, скрегочучи гусеницями, не сходячи з місця, обернувся навколо себе. Діти так і охнули:

— От машина!

Всі вони дуже заздрили трактористові і мовчали. Тільки Топа непевно промовив:

— А я, коли виросту, може, й на паровозі поїду.

Зоя Дмитрівна розказала, як трактор оре землю,

як молотить хліб і возить вантажі. І, дивлячись на трактор, Топа з гордістю подумав: "Це мій тато зробив для нього котки!" А Петрунь і собі: "Це мій тато виплавив для нього сталь!" І тільки Софійка зітхнула, коли згадала про маленький гвинтик.

А трактор, пихнувши перегаром, вже зник з очей, і тільки здалека було чути, як він торохкотів: "Трактор-трактор-трактор, трак-трак-трак..."

— Трак, трак! — гукнув йому вслід Топа, намацав у кишені грудочку цукру й почав смоктати. Він завжди смоктав щось солодке.

Зоя Дмитрівна повела дітей у цех. Взявшись за руки, хлопчики й дівчатка перейшли подвір’я — пара за парою, як гусенята.

Вони обережно переступили поріг і зупинилися скраю біля цехових воріт. Але далі в цех Зоя Дмитрівна нікого не пустила, дозволивши

дивитися тільки здалека. Топі дуже хотілось підійти хоч трошечки ближче, та він не насмілився не послухатись.

Кілька величезних башт гоготіли, сичали, гули, прискаючи полум’ям і золотими зірками. Біля них метушились робітники в масках з темними окулярами і з довгими піками в руках.

— Електричні печі! — гукнула Зоя Дмитрівна, показуючи на огнедишні башти. І коли б не гукнула, а промовила звичайним голосом, ніхто б її не почув у цьому гуркоті й шумі.

Діти розгублено збилися докупи. Було страшнувато з незвички. Всі догадались, що це є ті печі, в яких плавлять сталь.

З гудінням проплив над головами величезний ківш. Топа глянув і загубив свою грудочку цукру. Софійка схопилась рукою за капелюшок, який тепер прикривав її веселий чубчик.

А ківш опустився перед піччю. Робітник довгою пікою пробив отвір, і всі раптом примружились від сліпучого сяйва.

З печі полинув палючий білий потік, золотим дощем сипнули навколо іскри.

І враз Софійка завмерла: вона побачила, як піч почала нахилятись набік. Вона повільно нахилялась, як величезний чайник, з якого хочуть вилити всю воду.

Дівчинка злякалась, бо вона спочатку подумала, що піч падає.

Потім побачила сталевара, який крутив колесо, схоже на руль в автомобілі, і піч нахилялась нижче і нижче, а розпечена сталь з грізним гудінням все лилася й лилася.

Іскри сипались на робітників — золоті, червоні, білі,— схожі на зорі.

Мов зачарована, дивилась Софійка, забувши, де вона і що з нею.

Сталевар, спорожнивши піч, підійшов набік. Він скинув окуляри і провів долонею по лобі. І в ту ж мить Петрунь голосно крикнув:

— Тату!

Софійка побачила, як сталевар підійшов, обняв сина за плечі, а Петрунь ніжно гладив його широкі долоні.

Дівчинка озирнулась, їй дуже захотілось побачити й свою маму. Та мами ніде не було.

З гудінням ківш поплив від печі, ледь-ледь похитуючись на залізнім гаку. У Софійки захолонуло серце: що як зірветься?

І хто цей велетень, що так легко несе величезний ківш, сповнений розплавленою сталлю?

Зоя Дмитрівна показала рукою вгору. Діти глянули туди й побачили невеличку кабінку, немов причеплену до стелі.

Кабінка рухалася разом з ковшем, але здавалася проти нього маленькою коробочкою. Із цієї коробочки визирала голова жінки.

Діти догадались, що це вона керує краном, який несе ківш. Жінка враз виглянула з кабінки й махнула комусь рукою. І всі діти впізнали її: це була Тасина мати!

— Ну, що? Тепер бачиш, що я казала правду?! — гукнула Тася до Топи.

Незабаром ківш спинився, до нього підскочили робітники й почали робити щось дуже дивне. Вони — розливали сліпучу сталь в якісь скриньки, сповнені .. землею.

А скриньки не стояли на місці, а пливли й пливли мимо, як пропливають ПО воді човни.

Топі дуже захотілося побігти, скочити на якусь скриньку й собі попливти, але він ніколи б цього не зробив — хтозна-куди отак запливеш!

Тільки хлопчик про це подумав, як до нього хтось схилився, і він почув у себе над вухом:

— Топо! Топтигін Іванович!

Так його звав тільки тато. Справді, це був він — як завжди, веселий, з такою знайомою, рідною усмішкою.

А тато вже оглянув дітвору, привітав Зою Дмитрівну й голосно сказав:

— Ого, скільки сьогодні до мене помічників прийшло! І хто ж тут у вас бригадир?

— Нема, нема бригадира! — гукнув Топа.— Ми прийшли подивитись, як роблять трактори!

— Та невже? — засміявся тато.— А я думав — на роботу! Ну, ну, зараз покажу своє хазяйство. Ось воно!

І він показав на скриньку з землею. В кожній скриньці, мов око, світиться посередині дірка, сповнена гарячою сталлю.

— Хіба це твоє? Неправда, це не твоє, це — заводу!— гукнув Топа.

Тато випростався, глянув на сина й промовив:

— А завод чий? Він стоїть на нашій землі, значить — наш завод, і ми на ньому хазяїни. Ось воно як, Топтигін Іванович!

І всі діти помітили, як гордо й весело заблищали в Топиного тата очі.

— Тату, а де ж котки? — враз згадав Топа.

— Гм... котки катаються,— пожартував тато.

Він був майстер і пояснив, що скриньки з землею — це форми, які заповнюються сталлю. Потім, коли сталь захолоне, з форми виймають готовий відлитий коток.

Софійка заздрісно глянула на Топу: ось який у нього тато! Вміє робити котки. А Петрунів тато і сталь плавить, і навіть отаку вогненну піч може нахилити.

"А де ж моя мама?" — думала дівчинка. Їй і хотілось побачити матір, і вона боялась, що діти насміхатимуться: вкручує якогось маленького гвинтика!

А найбільше, мабуть, насміхатиметься Топа — він такий! І тепер Софійка вже збоку нишком позирнула на хлопчика. А він, мабуть, помітив той погляд, бо надув губи і зробив ними отак: "Пхе!"

"Ну, стривай,— подумала дівчинка,— ось я попрошу маму, щоб і вона навчилась плавити сталь або робити котки. А може, вона й руля зробить або мотора!"

ПРО СОФІЙЧИНУ МАМУ І МАЛЕНЬКИЙ ГВИНТИК

— Ходімте, ходімте,— сказала в цей час Зоя Дмитрівна,— нам ще треба на великий конвейєр глянути. Ставайте по двоє! Топо, йди сюди!

Вона озиралась на всі боки і, немов курчат, збирала дітей докупи.

Софійка стала в одній парі з Тасею.

— Ти бачила кон... конвейєр? — спитала Тася.

— Ніколи.

— І я ніколи,— призналась Тася.— Мабуть, він дуже гуде, як піч? Правда?

і Ні, конвейєр ніяк не був схожий на піч. Він скидався на довгу-довгу дорогу з залізними рейками.

С Скільки Софійка не дивилася вперед, а кінця тій дорозі не було видно. Навколо гримів, гуркав, гудів довгий-предовгий цех.

Тут ніщо не стояло на місці: швидко працювали робітники, крутились мотори, все поспішало кудись уперед.

І сам конвейєр раптом зрушив з місця і тихо посунув уперед. Ніколи ще не бачила Софійка такого дива, щоб дорога з рейками сама ходила.

— Діти, тут складають трактори! — гукнула, нахилившись, Зоя Дмитрівна.— Дивіться!

Спочатку це була тільки сталева рама, але Софійка бачила, як цю раму робітники немов одягали в металевий одяг. На неї ставили якісь підойми, коліщата, наділи котки.

З кожною хвилиною машина ставала ще більше схожою на трактор. Ось уже вдягли на котки гусениці...

І кожний трактор, перед тим як зійти з конвейєра, пропливав мимо чорнявої жінки в синьому одязі. Але Софійка не помітила її. Тоді Зоя Дмитрівна взяла дівчинку за руку й підвела до жінки.

Мама!—скрикнула вражена Софійка — Мамо, а я тебе скрізь шукала1

— Ой доню! — зраділа жінка.— А я не знала, що ти прийдеш. О, тут увесь дитячий садок!

— Ні, тільки старша група,— поважно промовив Топа.— Малих ми не взяли.

А сіра, замащена маслом доріжка конвейєра повільно рухалася вперед, і на ній немов пливли один за одним трактори.

І Софійчина мати уважно оглядала кожний трактор, теж ставила на нього якісь деталі і вправно, і швидко вкручувала невеличкий гвинтик.

— Це... це той гвинтик?.. — запитав Топа.

— Так, це той гвинтик, про який розповідала Софійка,— сказала Зоя Дмитрівна. — Бачте, все на тракторі є: і мотор, і котки, і гусениці. Та без цього маленького гвинтика жодний трактор не може зрушити з місця.

— Ніколи не зрушить! — підтвердила Софійчина мати.— Це такий гвинтик... Мотор без нього не працюватиме. Маленький на вигляд, а без нього не обійдешся...

Вона відірвалась на мить від роботи, зняла з дочки капелюшок і долонею провела по волоссю дівчинки. А неслухняний чубчик тільки цього й чекав. Зрадівши, що вискочив на волю, він весело привітався: "Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!"

Софійка нахилилась і взяла один гвинтик. Він був зовсім не сірий, а голубий, сріблястий, схожий у своїй шапочці на грибок. Дівчинка високо підняла його вгору, щоб усі діти побачили, який чудесний гвинтик вкручує в трактори її мама.

За матеріалами: Олесь Донченко. "Голубий гвинтик". Оповідання. Художник Юрій Жолудєв. Київ, видавництво "Веселка", 1978, 20 с.